

практической конференции. Московский государственный университет культуры и искусств. Институт музыки, с. 233-243, Москва, 2012.

4. Брайнин В.Б. Слушатель серьёзной музыки и его воспитание. // Доклад на III Международной конференции «Музыкальное образование и воспитание в России, странах СНГ и Европы в XXI веке. Состояние и перспективы». С.-Петербург, 25-27 октября 2007. Опубликовано в: *Методология педагогики музыкального образования (Научная школа Э.Б.Абдуллина) / Сб. научных статей*, с. 225-236, Москва: МПГУ, 2007.

5. Брайнин В.Б. Зачем следует развивать музыкальное мышление ребёнка. *Искусство в школе*, №3, Москва, 2006.

6. Брайнин В.Б. Уметь предсказать музыку (для родителей и любознательных). «*Искусство в школе*», №6, Москва, 2006.

7. Брайнин В.Б. Об альтернативной учебной дисциплине «Развитие музыкального мышления» // сб. материалов VIII международной научно-практической конференции «Музыкально-педагогическое образование на рубеже XX и XXI веков», Москва, 2004.

8. Щетинский А.С. Обучать интонационному мышлению! О музыкально-педагогической системе В.Брайнина. *Музыкальная академия*, №1, М., 1993, с. 160-164.

9. Леонид Гиринович. Дача вредных советов. *Стенгазета*, 7 марта 2013 г. <http://stengazeta.net/article.html?article=9055>

УДК 37.016:78:17.024.4

Т.Грищенко

ВИКОРИСТАННЯ МИНУЛОГО ДОСВІДУ В МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ СУЧАСНИХ ГІМНАЗИСТІВ

В статье рассмотрены традиции гимназического музыкально-эстетического воспитания в контексте задач современного образования.

Ключевые слова: традиции, гимназическое музыкально-эстетическое воспитание, духовность, нравственность, просветительская деятельность.

The traditions of high school musical aesthetic education are exposed in the context of modern education tasks.

Keywords: traditions, high-school education, musical aesthetic education, humanisation process, moral education religions, morality, educational activity.

Опанування надбань педагогічної науки і практики минулого є підґрунтям для розбудови системи освіти в Україні. До таких феноменів оновлення освітньої системи належить і створення закладів альтернативного типу. Становлення і розвиток гімназій відбувається з урахуванням досвіду минулого. З огляду на це слід згадати традиції вітчизняної гімназійної освіти, які не втратили своєї актуальності й у наш час.

Гімназії минулого досягли високого рівня освіченості вихованців завдяки тому, що орієнтувались на пріоритет гуманістичної сфери в розвитку особистості. Недооцінка цієї сфери завжди неминуче призводила до дегуманізації школи, зрештою до кризи самих навчальних закладів.

Головне в гуманістично зорієнтованому вихованні в гімназіях – створення умов для цілеспрямованого систематичного розвитку учня як особистості та індивідуальності. Гімназії минулого формували в учнів різнобічні музично-естетичні потреби та інтереси, створювали умови для їхньої самореалізації в різних видах художньої творчості (хоровий спів, гра в симфонічних та духових оркестрах, ансамблях, індивідуальні заняття для навчання гри на різних інструментах, театр), що сприяло опануванню гуманістичними загальнокультурними цінностями.

Отже, можна вважати, що гімназійна практика часто випереджала науково-теоретичні пошуки, адже педагогіка того періоду, особливо музична, мала переважно емпіричний характер.

З гуманістичною спрямованістю пов'язана тенденція пріоритету духовного і морально-релігійного компонента в музично-естетичному вихованні гімназій.

Музика як навчальний предмет не входила до обов'язкових предметів, не існувало й єдиної системи музично-естетичного виховання. Водночас вражає високий рівень естетичної вихованості, музичної освіченості випускників тогочасних гімназій. Власне класична гімназія, в якій музично-естетичне виховання офіційно не регламентувалось, не зводилось до здобуття учнями певної суми знань і вмінь, а пронизувало всю життєдіяльність гімназистів, широко культивувалось у різних формах. "Живе" музикування (оркестри, хори, вечори, організація вільних мистецьких товариств та об'єднань тощо) створювало той ґрунт, на якому зростала духовно багата особистість. У гімназії панував дух людинотворчості, і музика (ширше - мистецтво) ставала не предметом для вивчення, а "предметом життя" (М.Пірогов), не засобом оцінювально-орієнтованого навчання, а засобом виховання і творення духовної особистості.

Тому найважливішою традицією, яку повинна успадкувати сучасна гімназійна освіта, є традиція пріоритету духовності.

Поняття "духовність", є надзвичайно складним і проблемним.

Існує ряд концепцій духовності, зокрема енергетична, діяльнісна, інтенціональна, релігійна, ціннісна. Ми погоджуємося з точкою зору науковців, представленою в останніх естетико-педагогічних дослідженнях (О.Олексюк та інші), в яких термін "духовність" трактується як актуалізація духовного потенціалу, що ґрунтується на морально-естетичному досвіді особистості. Образно висловлюючись, духовність - це усвідомлення і вдосконалення себе на шляху пізнання Добра, Істини, Краси.

Існує думка, що однією зі складових духовності є релігійність, під якою розуміється спрямованість до Духу (тобто до Бога). У навчальних планах гімназій, як у всіх тогочасних закладах, обов'язковим предметом був «Закон Божий». Його вивчення передбачало поряд з опануванням культових обрядів прилучення до духовної музики, осмислення мистецьких творів з біблійною тематикою. Вся педагогіка минулого будувалась на тезі, що релігійність виступає моральним стрижнем особистості. Тому, досліджуючи історію гімназій в Україні, не можна уникати розгляду питання про зв'язок релігійності й духовності, зокрема в музичній педагогіці.

Аналізуючи педагогічно цінні набуток минулого, потрібно враховувати своєрідність світосприймання, менталітету українського народу, з одного боку, та соціокультурні особливості сучасності, з другого.

Так, релігійність як характерну рису української душі визначав М.Костомаров. Він писав: "...це глибоко релігійний народ у найширшому смислі цього слова" [1].

Дослідник В.Москалець у праці "Психологічне обґрунтування української національної школи" (Львів, 1994) стрижневими рисами духовного життя української нації визначає індивідуалізм, прагнення до свободи, домінування емоційної сфери. Саме тому, осмислюючи виховні традиції гімназій минулого, слід обрати наріжні камені освіти, якими виступали духовність і моральність.

Музично-естетичне виховання в гімназіях було в традиціях культурно-просвітницької орієнтації, характерної для вітчизняної музичної педагогіки на всіх етапах її існування.

Музично-естетичне виховання в гімназіях забезпечувало формування у вихованців емоційно-естетичного ставлення до явищ дійсності та мистецтва. Різноманітні форми просвітницької діяльності (літературно-музичні вечори, благодійні концерти, лекції-концерти, мистецькі товариства тощо) набували активного характеру, сприяли прилученню учнів до художньої творчості.

Характерною традицією гімназійної освіти стало використання різноманітних форм музичної діяльності, домінування хорового співу. Широкоаспектне залучення різних видів художньої діяльності (хоровий, ансамблевий та сольний спів, симфонічні та духові оркестри, інструментальне виконавство, музично-драматичний театр) забезпечувало всебічний музично-естетичний розвиток гімназистів, опанування виконавських вмінь і навичок, ознайомлення з музикою різних стилів і жанрів, сприяло розвитку творчої активності учнів.

Провідною формою музично-естетичного виховання був хоровий спів, який, окрім основного функціонального призначення - забезпечення церковних відправ, виконував естетико-виховну роль; домінування хорового співу спиралось на багатотомові традиції української музичної педагогіки.

Вивчення вітчизняних культурно-педагогічних традицій свідчить, що на всіх історичних етапах розвитку освіти проблема виховання набувала життєвого значення, яке пов'язувалося з ідеями служіння Батьківщині й уваги до особистої волі вихованців, "пробудження у тих, хто навчає, та в учнів поваги до людської гідності й істини... щоб особистість була однаково недоторкана в дитині, і в дорослому" (М.Пирогов). К.Вентцель писав: "Майбутнє безсумнівно стане культом дитини, цього носія й джерела нового життя, цієї невичерпної надії на необмежене оновлення усіх сторін людського існування [2].

Сучасні наукові пошуки (В.Белоусова, І.Бех, С.Гончаренко, І.Єрмаков, Ю.Мальований, В.Паламарчук, О.Савченко) й новаторська практика підхоплюють і розвивають ці гуманістичні ідеї. Абсолютною цінністю виховання стає дитина, людина, як "міра усіх речей". При цьому людина розглядається як мета, результат і головний критерій оцінки якості виховання. Виховання у людському вимірі - це гуманістичний, особистісно-зорієнтований процес.

Особистісний підхід ґрунтується на тому, що кожна особистість універсальна, й головним завданням виховної роботи стає формування індивідуальності, створення умов для розвитку творчого потенціалу учня.

Сучасні дослідники (С.Белозерцев, І.Зязюн, В.Шинкарук та ін.) підкреслюють, що педагогічна реалізація гуманістичних цінностей повинна спрямовуватись на підвищення загальної культури особистості, прилучення до національних і загальнолюдських цінностей, а це вимагає посилення культурологічної спрямованості освіти, що є продовженням вітчизняних освітніх традицій.

Культурологічна функція шкільної освіти передбачає оновлення змісту на засадах його гуманітаризації. Надзвичайно актуально звучать слова про потребу відкриття шляху до творчості, великого мистецтва, розвитку інстинкту творчості. Лише у цьому разі "можна зберегти серце дитини від гримас життя" [5].

Отже, процеси гуманізації та гуманітаризації шкільної освіти вимагають переосмислення парадигм виховання, уточнення самого поняття "виховання" тим більше, що до цього часу ще не подолано вульгарне його розуміння як процесу впливу на особистість, маніпулювання учнем. Оновлення змісту, форм і методів виховання сприяє духовному становленню на основі гуманізації життєдіяльності учня, створення сприятливих умов для самореалізації його у різних видах творчої діяльності (С.Белозерцев та інші).

Осмислюючи значення історичних традицій музично-естетичного виховання в гімназіях, варто їх узагальнити в контексті сучасних науково-педагогічних поглядів.

Таким чином, виявлені традиції гуманістичної спрямованості, пріоритету духовного, морально-релігійного компоненту, культурно-просвітницької орієнтації у музично-естетичному вихованні в гімназіях можна трактувати як принцип культурологічного особистісно-зорієнтованого виховання. За такої орієнтації формується цілісна картина культури (і людини як її суб'єкта), з якою пов'язується загальна картина світу (О.Бондаревська, 1995). Така орієнтація забезпечується застосуванням технології диференційованого та індивідуалізованого навчання, використанням методик розвивального, випереджального і корекційного навчання, варіативності програм. Це сприяє розвитку у вихованців культурологічного мислення, проблемного бачення та пізнання світу.

Водночас це й духовно-практична орієнтація, яка допомагає не лише створити власну систему духовних цінностей, а й соціалізує, готує до життя в конкретно-історичному, соціокультурному просторі.

Література

1. *Костомаров Н. Историческая монография исследования. - К., 1898 - Т.1: С. 265-273.*

2. **Венцель К.** *Свободное воспитание./ Сборник губернских трудов.* – М., 1993. – 135 с.
3. **Сковорода Г.** *Твори: в 2-х т. - Т.1. - К., 1976. -339 с.*
4. **Гегель Г.** *Сочинения: В 14 т.-М.: Политиздат, 1929. - Т.4: Система наук, - Феноменология духа. - 1959. -440 с.*
5. **Рерих Н. О** *Вечном. - М.: Политиздат, 1991. – 26 с.*

УДК 372.3:78(07)

С. В. Дицьо

ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ЯК ОСНОВНА ФУНКЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНО –МУЗИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ

В статье обосновывается целесообразность использования произведений национального народномызыкального творчества в духовном обогащении учащихся начальной школы, воспитании у них лучших гуманистических качеств. Предлагаются условия эффективно организованного воспитательного процесса.

Ключевые слова: *система ценностей, художественные потребности, народномызыкальное творчество, фольклорное наследие, эстетические явления, духовный потенциал, эмоциональный отзыв, гуманистические традиции воспитания.*

The article explains the usefulness of works of art in the national narodnomuzykalnogo spiritual enrichment of primary school students, instilling in them the best of humanistic qualities. Offer conditions to effectively organize the educational process.

Keywords: *system of values, art needs narodnomuzykalkoe art, folk heritage, aesthetic phenomena and spiritual potential, emotional review, humanistic traditions of education.*

Провідними рисами нинішньої культурно-освітньої реальності є переоцінка системи цінностей. На цьому фоні особливе значення має входження в спосіб життя учнів народно-національного елементу, духовності, поява нових соціально-естетичних відносин і форм організації художньої діяльності, формування естетичного досвіду. Це означає нове осмислення виховного потенціалу, в першу чергу, народномузичної творчості, їй притаманна єдність художніх і моральних принципів, утвердження ідеалів добра, краси, справедливості і доброзичливості.

Слід відзначити, що значна частина педагогів XIX – XX ст. обґрунтували необхідність використання надбань народної творчості в процесі виховання (П.П.Блонський, Г.С.Виноградов, Т.Д. Дем'янюк, М. Ю.Костриця, В. Г.Кузь, В. В.Обозний, Ю.Д.Руденко, С. Ф.Русова, З. О.Сергійчук, О. С.Смоляк, М. Г.Стельмахович, В. О.Сухомлинський, Є.І.Сявавко, К.Д.Ушинський, Г.Г.Філіпчук та ін.). Дослідниками виховної функції народномузичної творчості початку XXI ст. стали О. С.Аліксічук, Р. І.Дзвінка, Т. В.Дорошенко, В. М.Лабунець, О. А.Маленицька, І. Г.Маринін, С. М.Садовенко та ін. Починаючи з XIX ст. ціла плеяда українських композиторів пропагували та відстоювали думку про значні можливості української народної пісенності в морально-естетичному та духовному розвитку особистості (М.Вербицький, І. Лаврівський, С. Воробкевич, В. Матюк, Д. Січинський, Ф. Колесса, С. Людкевич, В. Барвінський, Н. Нижанківський, В. Косенко, П. Козицький, М. Леонтович, М. Лисенко, К. Стеценко, Я. Степовий та ін.).

Отже, метою даної статті є теоретико - мотиваційне обґрунтування необхідності освоєння учнями початкової школи української народномузичної творчості та її виховних можливосте в умовах сьогодення. Фольклорна спадщина будь-якого народу - це унікальне джерело збереження духовно-культурних досягнень, що має ознаки національної приналежності та самобутності. В ньому виражені у концентрованій формі, естетичні, моральні ідеали і цінності, які є безцінним джерелом збагачення сучасної педагогіки. Використання взаємозв'язків національного музичного фольклору різних народностей в педагогічній теорії і практиці виступає перспективним напрямом вирішення проблем